

**Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет**

НОВА ФІЛОЛОГІЯ

Збірник наукових праць

№ 81

Том II

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

Друкується за рішенням Вченої ради Запорізького національного університету
(протокол № 9 від 27 квітня 2021 року).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор: **Приходько Г. І.**, д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Алексєєв А. Я., д. філол. н., проф. (Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро)
Бистров Я. В., д. філол. н., проф. (Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ)
Бігунова Н. О., д. філол. н., проф. (Одеський Національний університет ім. І. І. Мечникова, м. Одеса)
Бретенє О., доктор наук за напр. соціолінгвістика та дидактика викладання французької мови, проф. (ЛеМан Університет, м. ЛеМан, Франція)
Бурде Ж.-Ф., доктор наук за напр. лінгвістика та дидактика викладання мов, проф. (ЛеМан Університет, м. ЛеМан, Франція)
Волкова С. В., д. філол. н., проф. (Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ)
Галуцьких І. А., д. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Домброван Т. І., д. філол. н., проф. (Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса)
Єнікєєва С. М., д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Залужна М. В., к. філол. н. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя) – відповідальний редактор
Зацний Ю. А., д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Іванченко М. Ю., канд. філол. н., доц. (Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів)
Козлова Т. О., д. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Махачашвілі Р. К., д. філол. н., доц. (Київський університет ім. Бориса Грінченка, м. Київ)
Морошкіна Г. Ф., канд. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Осовська І. М., д. філол. н., проф. (Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці)
Смолєй М., д. філол. н., проф. (Університет Любляни, м. Любляна, Словенія)
Тараненко Л. І., д. філол. н., проф. (Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського, м. Київ)
Цапів А. О., канд. філол. н., доц. (Херсонський державний університет, м. Херсон)
Ярослав'єне Ю., д. гуманіт. н. (Інститут литовської мови, м. Вільнюс, Литва)

Адреса редакційної колегії: 69002, Запоріжжя, ЗНУ, вул. Жуковського, 66а, корп. 2, ауд. 324.
E-mail: editor@novafilolohiia.zp.ua. Веб-сайт збірника: <http://novafilolohiia.zp.ua>

Н72 Нова філологія. Збірник наукових праць. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. № 81. Том II. 244 с. ISSN 2414-1135 DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2021-81>

До збірника увійшли статті, присвячені актуальним проблемам когнітивного, зіставного мовознавства, дискурсивної лінгвістики, перекладознавства, лінгвосинергетики тощо. Результати досліджень висвітлюються переважно з позицій новітніх наукових підходів, що є характерними для філологічної думки початку XXI століття. Для філологів: науковців, викладачів, аспірантів, магістрантів та студентів старших курсів.

Міжнародна індексація: Index Copernicus, ERIH PLUS.

УДК 80(082)

На підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. (додаток 1) збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» у галузі філологічних наук (035 – Філологія).

ЗМІСТ

Москвичова О. А. <i>МІКРОСЕГМЕНТ ФРАКТАЛЬНОЇ ПОЕТИЧНОЇ МОДЕЛІ СВІТУ У ЛІНГВОКОГНІТИВНОМУ ВИМІРІ</i>	7
Мукагасєва Я. В. <i>ВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ОБ'ЄКТИВАЦІЇ КОНЦЕПТУ «ЗАПАХ» У РОМАНІ ПАТРИКА ЗЮСКІНДА «ПАРФУМИ. ІСТОРІЯ ОДНОГО ВБИВЦІ»</i>	18
Nazarov N. A. <i>RECONSTRUCTION OF THE COMMON SLAVIC THESAURUS OF EPIC POETIC FORMULAS: THE CORPUS APPROACH</i>	24
Невська Ю. В. <i>МОВЛЕННЄВИЙ АКТ ЗГОДИ/НЕЗГОДИ У ДИСКУРСІ ОНЛАЙН-КОМЕНТАРІВ (НА МАТЕРІАЛІ СТАТТІ ДЖ. МОНБІО “COVID LIES COST LIVES ”)</i>	32
Ніколаєску Е. В. <i>ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕНАНТІОСЕМІЇ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ</i>	38
Оверчук О. Б. <i>ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПОЕТИЧНОГО КОНЦЕПТУ</i>	46
Осіпчук Г. В. <i>КОНЦЕПТ ‘ДОБРО-ЗЛО’ В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ І ПОЛЬСЬКИХ ЛІТЕРАТУРНИХ КАЗКАХ</i>	53
Пантілеєнко К. С. <i>ОСОБЛИВОСТІ ТЛУМАЧЕННЯ ЛЕКСИКИ В СУЧАСНОМУ СЛОВНИКУ</i>	61
Пожарицька О. О. <i>ЖАНРОВА ТАКСОНОМІЯ ВІДЕОІГОР</i>	66
Pozdniakov O. V. <i>COMPOUND NOUNS IN GERMAN YOUTH VOCABULARY</i>	76
Полєжаєв Ю. Г. <i>ФРАЗЕОЛОГІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПОЛІАСПЕКТНОГО ВИВЧЕННЯ</i>	82
Прокопець М. С. <i>МЕДІА ТА СПОГАД</i>	89
Proșianyk O. P., Tarasenko S. Ye. <i>PROFESSIONAL TEXT AS A BASIS FOR FORMATION OF COMPETENCIES OF STUDENTS OF ECONOMIC SPECIALTIES (BASED ON MATERIALS OF ENGLISH LANGUAGE)</i>	94
Романова Н. В. <i>АСОЦІАТИ ZUHAUSE: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ (НА МАТЕРІАЛІ СПРЯМОВАНОГО АСОЦІАТИВНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ)</i>	100
Светлічна А. А., Олешкевич І. П. <i>СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ МИТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ</i>	106
Svider I. A. <i>THE ROLE OF EXTRALINGUISTIC CONTEXT IN TRANSLATION</i>	111
Ситенко О. О. <i>ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИГУКІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДІАНИ СЕТТЕРФІЛЬД «ТРИНАДЦЯТА КАЗКА»)</i>	117
Соколова О. В. <i>СТИЛІСТИЧНЕ АРАНЖУВАННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОМОВИ</i>	123
Solovii S. R., Hrytsiv N. M. <i>RENDITION OF PSYCHOLOGICAL ALIENATION IN SYLVIA PLATH'S NOVEL “THE BELL JAR”: PERSONOLOGICAL APPROACH</i>	130

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПОЕТИЧНОГО КОНЦЕПТУ**Оверчук О. Б.***кандидат філологічних наук,**доцент кафедри українознавства**Харківський національний університет внутрішніх справ**пр. Льва Ландау, 27, Харків, Україна**orcid.org/0000-0003-4859-0452**elenaovercuk@gmail.com*

Ключові слова: *лінгвістичний аналіз, концепт, художній концепт, поетичний концепт, концептуальний аналіз, мовна картина світу, поетична картина світу.*

З огляду на антропоцентричну спрямованість сучасної лінгвістичної науки, в статті порушено коло питань, пов'язаних з особливостями вивчення способів концептуалізації позамовної дійсності, дослідженням принципів реконструкції культурної інформації на тлі символічного контексту поезії.

У роботі теоретично узагальнено наукові уявлення про концепт як форму пізнавальної діяльності людини, поетичний концепт, як особливу ментальну категорію; описано й систематизовано дійсні принципи та підходи до концептуального аналізу, охарактеризовано прийоми його ефективного використання під час дослідження поетичного дискурсу. З'ясовано лінгвістичні параметри понять «концепт» і «поетичний концепт», виявлено й простежено відмінності між концептом та образом, запропоновано процедуру лінгвістичного аналізу поетичного концепту.

Представлений у статті підхід до поетичного тексту з позицій когнітивної лінгвістики й лінгвопоетики дозволяє говорити про нього не тільки як про спосіб вербалізованого опанування світу, а і як про результат складної міжконцептуальної взаємодії. Поетичний концепт розглядається як особливе ментальне утворення, в якому відбивається комплекс уявлень індивідуума про певний культурний відрізок і яке характеризується, з одного боку, орієнтацією на реальну дійсність, а з іншого – на образну парадигму, що є узагальненою системою ідеальних уявлень про світ. Будучи результатом творчої уяви поета, його ціннісних орієнтирів та світоглядних позицій, він одночасно є засобом реалізації культурної теми в мові та концептуальній системі автора, елементом поетики його творів. З'ясовано, що концепти (як складники поетичного дискурсивного простору) характеризуються специфічною й дещо «розмитою» структурою, у якій, окрім типових, стандартних смислів, актуалізуються індивідуально-авторські й виникають нові. Тому для експлікації ділянки, охопленої поетичним концептом, пропонується використовувати особливий алгоритм їх аналізу.

SOME ASPECTS OF POETIC CONCEPT LINGUISTIC ANALYSIS

Overchuk O. B.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Studies
Kharkiv National University of Internal Affairs
Lev Landau avenue, 27, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4859-0452
elenaovercuk@gmail.com*

Key words: *linguistic analysis, concept, artistic concept, poetic concept, conceptual analysis, linguistic picture of the world, poetic picture of the world.*

Given the anthropocentric orientation of modern linguistics, the article raises a number of issues related to the peculiarities of studying the ways to conceptualize extralinguistic reality, the research of the principles of cultural information reconstruction at the background of the symbolic poetry context. The paper theoretically summarizes scientific ideas about the concept as a form of human cognitive activity, poetic concept as a special mental category, which describes and systematizes the existing principles and approaches to conceptual analysis, describes the methods of its effective use in the study of poetic discourse.

The linguistic parameters of “concept” and “poetic concept” are clarified, the differences between the concept and the image are revealed and traced, the procedure of the linguistic analysis of the poetic concept is suggested.

The approach to the poetic text presented in the article from the cognitive linguistics and linguopoetics standpoint allows describing it not only as a way of verbalized development of the world, but also as a result of complex interconceptual interaction. The poetic concept is considered as a special mental education, which is a means of expressing a set of ideas of the individual about a certain cultural segment and it is characterized, on one hand, by its focus on the reality, and on the other hand – on the figurative paradigm. As a result of the poet's creative imagination, their values and worldviews, it simultaneously acts as a means of realizing the cultural theme in the language and conceptual system of the author and an element of the poetics of creative works. It has been found that the concepts presented in the poetic discursive space are characterized by a special, somewhat “blurred” structure, in which, in addition to typical, standard meanings, there appear the new, individual-authorial ones. Therefore, for the explication of the area covered by the poetic concept, the author suggests to use a special model of their analysis.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку лінгвістики загалом та лінгвопоетики зокрема характеризується їх антропоцентричною спрямованістю, що передбачає актуалізацію на тлі цих мовознавчих дисциплін наукових розвідок, присвячених вивченню мови в єдності з національно-культурними та соціально-психологічними факторами, особливостей концептуалізації позамовної дійсності, зростання інтересу до аналізу художнього тексту з урахуванням екстралінгвістичних чинників. Цікавим із цієї точки зору може бути дослідження принципів реконструкції культурної інформації в символічному контексті поезії, адже залучення до аналізу поетичного тексту методологічної бази когнітивної лінгвістики дозволяє розглядати останній як репрезентант концептуального змісту [1, с. 83].

До того ж поетичні тексти як засіб пізнання й вербалізованого опанування світу, з одного боку, акумулюють сукупність культурних, релігійних, етнічних знань про нього, а з іншого – демонструють способи реконструкції цих знань у мові й світорозумінні поетів, характерні для певного етапу розвитку поетичної мови процеси, стилістичні зрушення.

Мета статті – розглянути теоретичні засади концептуального аналізу, описати прийоми та процедури їх ефективного використання в процесі дослідження особливої ментальної категорії – поетичного концепту. Мета передбачає вирішення таких **завдань**: з'ясувати лінгвістичні параметри понять «концепт», «поетичний концепт», «образ»; виявити та охарактеризувати особливості лінгвістичного аналізу поетичного концепту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема співвідношення компонентів у змісті одного концепту і засобів їх виявлення (концептуального аналізу) почала цікавити дослідників відтоді, коли духовна культура стала сприйматися як особлива сфера й предмет дослідження. Лінгвістичним аналізом для інтерпретації концептів за даними опису «приватних мов» у своїх дослідженнях, спрямованих на проблеми створення цілісної концепції співвідношення мови й мислення, способів вираження в мові позамовної дійсності, користувалися видатні філософи: Л. Вігенштейн, Г.-Х. фон Вриг, Х.-Г. Гадамер, М. Гайдеггер та ін. Мовознавці зверталися до цього питання рідше. Активна розробка методики й категоріального апарату концептуального аналізу розпочалася лише на початку дев'яностих років і триває досі.

Наукові засади концептуального аналізу сьогодні є об'єктом вивчення багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких Н. Арутюнова, А. Вежбицька, С. Воркачов, О. Воробйова, Ш. Жаркинбекова, С. Жаботинська, В. Карасик, О. Кубрякова, С. Ляпін, І. Михальчук, С. Нікітіна, З. Попова, А. Приходько, Н. Рябцева, О. Селіванова, Ю. Степанов, І. Стернін, М. Толстий, В. Gawda, С. Rakosi та ін.

Принципи експлікації концептуального змісту в художній картині світу розглядалися і з точки зору теоретичних засад когнітивної лінгвістики (Л. Бабенко, Т. Космеда, Ж. Маслова, Л. Ставицька), і в поетичному дискурсі (С. Євтушенко, О. Мазепова, О. Маленко, Д. Попельнух), і в ідіостилі окремих митців (К. Голобородько, Н. Єщенко, Д. Караманова, Є. Ніконова, А. Палаш). Попри те, що результати цих досліджень є вагомим внеском у розвиток як практичних, так і теоретичних питань когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології у їх проекції на лінгвостилістику, питання методу виявлення та опису поетичного концепту залишається ще не досить вивченим, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Поняття концепту є одним із найбільш актуальних і затребуваних у сучасній науці, адже він виступає одночасно об'єктом вивчення у філософії, логіці, психології, культурології, лінгвістиці, що дозволяє говорити про нього як про універсальний термін та призводить до неоднозначності його тлумачень. У сучасних мовознавчих студіях можна виокремити кілька підходів до розуміння терміна «концепт». У вузькому значенні концепт прирівнюється до понятійного компонента слова, що різні дослідники називають по-різному: денотатом, десигнатом, сигніфікатом, лексичним значенням, референтом. Згідно з цією теорією концепт (поняття) визначається як «явище того ж порядку,

що й значення слова, але розглядається в дещо іншій системі зв'язків; значення – у системі мови, поняття – у системі логічних відношень та форм, що досліджуються як у мовознавстві, так і в логіці» [2, с. 383]. Концепт співвідноситься з граматичною чи семантичною категорією вищого ступеня узагальнення і (як проміжне утворення) перебуває між уявленням як формою образного значення та поняттям як формою абстрактного мислення.

Останнім часом усе більшої актуальності набуває сформований під впливом когнітивного підходу до мовних знаків погляд на концепт «як оперативну змістову одиницю пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи й мови мозку, всієї картини світу, що відбита в людській психіці» [3, с. 90]. Тобто концепт із цієї точки зору трактується як термін, що пояснює одиниці ментальних чи психологічних ресурсів нашої свідомості й відбиває знання й досвід людини.

Розглядаючи концепт як вербалізоване вираження комплексу уявлень індивідуума про певний культурний відрізок, деякі дослідники наголошують на необхідності звернення під час його аналізу до психологічних та культурологічних чинників. Так, А. Вежбицька пропонує вивчати це явище в термінах «культурно зумовлених сценаріїв» і вводить на його позначення поняття ключових слів культури, тобто «особливо важливих і показових для окремо взятої культури» слів [4, с. 282]. Ю. Степанов також спрямовує проблему вивчення цієї одиниці в русло культури й визначає концепт як «згусток культури у свідомості людини, те, у вигляді чого культура входить до ментального світу людини, за допомогою чого звичайна людина (не носій культурних цінностей) сама входить до культури, а в деяких випадках і впливає на неї». Концепти не лише мисляться, а й переживаються. Вони є предметом емоцій, симпатій, антипатій, а іноді й зіткнень [5, с. 43–44]. Концепт як основна ланка культури в ментальному світі людини охоплює усі уявлення, поняття, знання, асоціації, переживання, які супроводжують слово й чітко усвідомлюються культурною особистістю.

Поетичний концепт (порівняно із загальномовним (культурним)) є дещо вужчим поняттям. І хоча зв'язок між ними є незаперечним фактом, «названі поняття мають різну природу на кшталт мовної картини світу та поетичної картини світу, складниками яких вони постають» [6, с. 22]. Концепт у поетичному тексті характеризується, з одного боку, орієнтацією на реальну дійсність, оскільки автор поетичної картини світу є одночасно й носієм мовної картини світу, а з іншого – на образну парадигму як узагальнену систему ідеальних уявлень про світ. Будучи результатом творчої уяви митця, його ціннісних орієнтирів та світоглядних позицій, він одночасно виступає і засобом реалі-

зації культурної теми в мові та концептуальній системі автора, елементом поезики його творів.

Детальний опис особливостей і структури поетичного концепту не є можливим без визначення природи та специфіки поетичного образу, адже синтез цих одиниць у поетичному світобаченні й спричиняє появу нової ментальної категорії – поетичного (художнього) концепту. Попри те, що поетичний образ, як і концепт, має мовне вираження, але надмовний зміст, ототожнювати ці поняття не варто. Образу (як категорії творчості) притаманний символічний спосіб опанування дійсності, а не її віддзеркалення. До того ж поширені в лінгвопоезиці терміни «домінантний образ», «постійний образ», «наскрізний образ», «образ-мотив», «образ-архетип» характеризують поетичний словник лише в системному аспекті його функціонування, тобто з боку взаємозумовленості їх кількісного вживання в поезії та образній парадигмі, хоча й мають спільні з концептом ознаки. Кожний художник у процесі творчості накопичує певний «банк образів», які, на думку Л. Красної, не лише пов'язані «з давніми першоелементами, ейдосами, архетипами», тобто внутрішньою формою слова, а й зумовлені дійсною культурною та поетичною традицією [7, с. 2]. Такі образи утворюють системні єдності, що можуть з'являтися у різних авторів, у різні епохи й ототожнюються нами з поетичними концептами, які (на відміну від образу) становлять більш широку категорію ментального рівня, оскільки є словесно-семантичним узагальненням групи образів у межах одного художнього твору чи всієї поетичної традиції.

Єдиної думки щодо виокремлення, цілісного опису та закономірностей функціонування поетичного концепту в лінгвістичній літературі не існує, як і єдиного терміна на його позначення. Аналізуючи ці специфічні складники мовної картини світу, дослідники віддають перевагу термінам «концепт», «художній концепт», «поетичний концепт», часто ототожнюючи два останні поняття.

Перша послідовно й чітко сформована теорія опису поетичного (художнього) концепту в мовознавстві належить С. Аскольдову. Розглядаючи специфіку художніх творів, він помітив, що в їх складі виокремлюються окремі частини, які можуть субсумувати невизначені обсяги чогось однорідного. Для позначення такого явища вчений уводить термін художній концепт, що є поєднанням понять, уявлень, почуттів, емоцій, іноді навіть вольових виявів, пов'язаних між собою законами художньої семантики. Дослідник визначає також сфери взаємодії загальномовного (пізнавального) й художнього (поетичного) концептів, концепту та образу. Наголошуючи на близькості пізнавального та художнього концептів, С. Аскольдов убачає її природу в здатності обома виконувати

функцію заміщення низки однорідних предметів. Якщо ж «у пізнавальних концептах вона підпорядкована або потребам відповідності реальній дійсності, або законам логіки, то в художніх концептах її межі не визначені» [8, с. 275].

Л. Ставицька, користуючись на позначення поетичного концепту терміном «наскрізний образ», визначає його як «емоційну координату» в поетичному тексті, навколо якої обертаються інші образи, що разом становлять сюжет поезії та формують образну парадигму, і яка є найбільш дійовим засобом пошуку й повідомлення поетичної істини з позицій певного естетичного ідеалу. Науковиця зауважує, що «сміслові домінанти наскрізних мовних образів перебувають у тісних відношеннях аналогії та тяжіють до синтезувального смислу, який репрезентує концептуально-світоглядне ядро творчості письменника, формують тематичну сітку твору, а також зумовлюють характер художньо-мовленевого значення інших стилістичних прийомів, які утворюють інші системні єдності» [9, с. 99].

Для моделювання поетичного концепту важливим є розуміння його структури. Н. Афанасьєва [10] розглядає художній концепт як шарове утворення та виокремлює понятійний, асоціативний, образний прошарки і прошарок гештальтів. Про шарову структуру поетичного концепту говорить й І. Тарасова [11], яка виокремлює предметний, понятійний, асоціативний, образний, символічний, ціннісно-оцінний рівні. Ж. Маслова, зазначаючи, що концепт становить неподільну одиницю знання, відмовляється від шарової моделі його будови й пропонує розглядати її у вигляді структури з відкритими валентностями. «Художній (поетичний) концепт характеризується наявністю звукового (мовного), предметного, понятійного, асоціативного, образного, символічного, ціннісно-оцінного компонентів». Центром, що несе ядерний потенціал і об'єднує валентності одного художнього концепту, є внутрішня поетична форма слова. Така модель поетичного концепту, на думку автора, дозволить розкрити відмінності між художнім і нехудожнім концептами, окреслити характер взаємодії валентностей в утворенні міжконцептуальних зв'язків [1, с. 84].

«Питання про реальність концепту пов'язане з його змістом, а останній – із питанням про метод, за допомогою якого встановлюється цей зміст» [5, с. 48]. Сучасне мовознавство пропонує кілька напрямів розгляду концептів як у межах однієї мови, так і в зіставленні з іншими мовами: семантичний, семантико-синтаксичний та концептуальний аналізи. Проте традиційні в лінгвістиці підходи до вивчення лексичного складу мови (семантичний та семантико-синтаксичний) не враховують усієї специфіки ана-

лізованого явища. Виявити, пояснити й передбачити процеси категоризації та концептуалізації, відображені в мові у вигляді понятійної системи, допоможе концептуальний аналіз. Його суть зводиться до цілісного опису концепту в усіх вербальних та невербальних формах вираження, виявлення внутрішніх зв'язків між усіма його рівнями, розкриття закріпленого за словом-концептом у свідомості носіїв мови змісту.

С. Нікітіна, наголошуючи на неоднозначності терміна «концептуальний аналіз» (він може позначати й аналіз концепту і певний спосіб дослідження), пропонує два напрями процедури його проведення. По-перше, здійснювати семантичний опис слова, що позначає відповідний концепт, через дослідження парадигми його зв'язків. У такий спосіб отримуються його часткові тлумачення, сума яких і буде повним поясненням самого слова-концепту. По-друге, проводити аналіз слів-концептів культури через указівку на зв'язок з іншими концептами цієї ж культури, оскільки їх взаємовідношення у процесі інтерпретації замикається у коло рикошетів [12, с. 118]. Аналогічну думку висловлює й О. Кубрякова [13], яка вважає, що ключові слова епохи здатні пояснювати семантику всіх інших слів мови. Такий підхід до концептів передбачає звернення дослідника до всіх його можливих мовних реалізацій з урахуванням усіх культурних контекстів.

Під час вивчення концептів варто звернутися до природи людини: її емоційної та ментальної сфери, етичного й естетичного начала, системи цінностей, процесів пізнання й сприйняття світу, що утворюють, за визначенням Н. Арутюнової [14], так зване «концептуальне тло». Такий ракурс аналізу концептів повинен визначати статус понять, закріплених за ними, у повсякденній свідомості людини й враховувати відомості всіх рівнів мови (граматичного, лексичного, комунікативного).

Оскільки структура концепту складається з різних за часом виникнення та семантикою шарів, то під час його аналізу необхідно зупинитися і на проблемі співвідношення внутрішньої форми слова, що позначає концепт, тобто етимології, і змісту цього поняття. Як зазначає В. Колесов [15], концепт-поняття виростає з концепту-етимона, який є вихідним в історичній еволюції його семантики. Тому не можна ігнорувати його внутрішню форму, а якщо первинне значення слова втратило зв'язок із його сучасною формою, то варто користуватися даними етимологічних досліджень. Ураховуючи цей факт, Ю. Степанов пропонує розглядати різні за походження прошарки концепту в деякій послідовності ряду, ланками якого є генетично пов'язані стадії концепту: «Між цими ланками, якщо розташовувати їх послідовно, виявляються особливі «спадкові» стосунки між формою і змістом,

завдяки яким дещо з попередньої стадії концепту стає знаком у його новій стадії» [5, с. 60].

Оскільки концепт представлений не лише самим ключовим словом, що виконує роль семантичного центру, а й цілою групою однокорених, близьких за значенням чи контекстуально пов'язаних одиниць, він, як і більшість «культурних слів», не має чітких меж, а отже, не може здобути чіткої дефініції. Тому, щоб отримати більш повне знання про поняття, закріплене за концептом у свідомості носіїв і виражене певними мовними стереотипами (словами, словосполученнями, стійкими словосполученнями, реченнями), доцільно звернутися до дериваційних, фразеологічних та синтагматичних зв'язків концепту.

Узявши до уваги всі труднощі концептуального аналізу, І. Михальчук [16] пропонує як спосіб експлікації семантичної структури концепту розглядати його в межах концептуальної моделі, яка вміщує всі компоненти концепту в їх мовних і культурно-історичних, синхронічних та діахронічних зв'язках. Це дає можливість не лише простежити еволюцію концепту, а й пояснити його за допомогою понять, що зараз із ним не асоціюються чи належать до сфери інших мовних концептів. Окрім того, для виявлення концептуальної специфіки слова доцільно використовувати всі види контекстів, у яких воно функціонує.

Сучасна лінгвістика пропонує такі дві моделі опису концепт-форми, що доповнюють одна одну, як архетипна [4; 17] та інваріантна [18]. В архетипній концепт розглядається як узагальнене явище, яке перебуває на глибині свідомості та представлене редукованою формою в понятті, уявленні, значенні слова. Ця модель дослідження концептів передбачає їх вродженість, домовну готовність до семантизації. В інваріантній моделі концепт уявляється як кінцеве узагальнення (інваріант) плану змісту мовних одиниць, що охоплюють певну семантичну сферу. Такі концепти формуються у процесі опанування мови й засвоєння позамовної дійсності особистістю.

Аналіз концептів, представлених у поетичному дискурсивному просторі, здійснюється з урахуванням описаних вище прийомів і процедур. Проте дослідник повинен розуміти той факт, що поетичний концепт (порівняно із загально-мовним) характеризуються більш «розмитою» структурою, у якій, окрім типових, стандартних смислів, актуалізуються індивідуально-авторські й виникають нові.

Отже, експлікація ділянки, охопленої поетичним концептом, передбачає застосування такого алгоритму його аналізу: визначити роль і значення концепту в культурній парадигмі, мовній і поетичній картинах світу; окреслити семантичне поле (концептосферу), яке займає концепт

у лексичній системі мови, поетичному словнику, ідіостилі окремих митців; звести воєдино релевантні результати досліджень його вербальних виражень, відповідних духовних уявлень, матеріальних речей і дій; визначити організувальне ядро поетичного концепту, яким є слово з узагальнено-символічним значенням, що є результатом його функціонування в різних художніх текстах, літературних стилях та епохах; описати базові компоненти концепту; простежити в межах еволюційного ряду всі прошарки концепту й визначити їх взаємозалежність; з'ясувати, як внутрішня форма слова співвідноситься з поняттям, що позначає концепт; визначити способи й причини зміни значень у структурі концепту, враховуючи індивідуально-авторські та контекстуальні реалізації; вивчити культурне оточення та взаємозв'язки окремого концепту з іншими складниками концептосфери мови; простежити синонімічні, фразеологічні, синтагматичні ряди, до складу яких може входити концепт.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, проведений нами теоретичний огляд поглядів на проблему лінгвістичного аналізу поетичного концепту й наші власні спостереження у відповідному напрямі дають підстави стверджувати, що поетичний текст є специфічним способом вербалізованого опанування світу, результатом складної міжконцептуальної взаємодії. Концептуальний аналіз як спосіб виявлення мовної репрезентації поетичних концептів дозволяє простежити інструменти і прийоми реалізації культурної теми в мові та концептуальній системі автора, репрезентації творчих уявлень поета про певний культурний відрізок, його ціннісних орієнтирів та світоглядних позицій. Перспективний напрям досліджень полягає в подальшому розвитку ідей концептуального аналізу поетичного дискурсу та визначається потребою комплексного вивчення мови поезії в напрямках дослідження концептосфери ідіостилі окремих митців, порівняльного аналізу концептосфери представників різних мовних і поетичних картин світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маслова Ж.Н. Валентная модель художественного (поэтического) концепта. *Вестник ТГПУ (TSPU Bulletin)*. 2011. 9 (111). С. 83–87.
2. Языкознание. Большой энциклопедический словарь. / под ред. В.Н. Ярцевой. Москва : Российская энциклопедия, 1998. 685 с.
3. Кубрякова Е., Демьянков В., Панкрац Ю., Лузина Л. Краткий словарь когнитивных терминов. Москва : МГУ, 1996. 248 с.
4. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков : Пер. с англ. Москва : Языки русской культуры, 1999. 780 с.

5. Степанов Ю. Константы : Словарь русской культуры. Опыт исследования. Москва : Академический проспект, 2001. 990 с.
6. Стадник І.О. Концепт war/війна в дискурсі поезії військової тематики: перекладознавчий аспект. *Молодий вчений*. 2015. № 5(3). С. 21–26.
7. Краснова Л. Характер і функції образів-домінант у творчості Т. Шевченка. *Дивослово*. 1999. № 3. С. 2–4.
8. Аскольдов С. Концепт и слово. Русская словесность : От теории словесности к структуре текста : Антология. Москва : Academia, 1997. С. 267–279.
9. Ставицька Л. Мовні засоби вираження наскрізного образу як елементу індивідуальної естетичної системи. *Семасіологія і словотвір* : Збірник наукових праць. Київ, 1989. С. 98–102.
10. Афанасьева Н.А. Символы как семиотические концепты языковой «модели мира» М. Цветаевой : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Череповец, 2001. 22 с.
11. Тарасова И.А. Введение в когнитивную поэтику. Саратов : Научная книга, 2004. 48 с.
12. Никитина С. О концептуальном анализе народной культуры. Логический анализ языка. Культурные концепты. Москва : Наука, 1991. С. 117–124.
13. Кубрякова Е. Об одном фрагменте концептуального анализа слова память. Логический анализ языка. Культурные концепты. Москва : Наука, 1991. С. 85–91.
14. Арутюнова Н. Язык и мир человека. Москва : Языки русской культуры, 1998. 895 с.
15. Колесов В. «Жизнь происходит от слова...». Санкт-Петербург : Златоуст, 1999. 368 с.
16. Михальчук И. Концептуальные модели в семантической реконструкции (индоевропейское понятие «закон»). *Известия АН. Серия литература и язык*. 1997. № 4. Т. 56. С. 29–39.
17. Ляпин С. Концептология к становлению подхода. *Концепты*. Вып. 1. Архангельск, 1997. С. 11–35.
18. Воркачов С. Методологические основания лингвокультурологии. *Теоретическая и прикладная лингвистика. Межвузовский сборник научных трудов*. Воронеж : Издательство ВГТУ. 2002. Вып. 3. С. 79–95.

REFERENCES

1. Maslova, ZH. N. (2011) Valence model of artistic (poetic) concept [Valentnaya model' khudozhestvennogo (poeticheskogo) kontseptta]. *Vestnik TGPU (TSPU Bulletin)*, 9 (111), P. 83-87.
2. Yartseva, V.N. (Ed.) (1988) *Linguistics. Big encyclopedic dictionary* [Yazykoznanije. Bol'shoy

- entsiklopedicheskiy slovar']. Moskva: Rossiyskaya entsiklopediya [in Russian].
3. Kubryakova, Ye., Dem'yankov, V., Pankrats, Yu., Luzina L. (1996) A Brief Dictionary of Cognitive Terms [Kratkiy slovar' kognitivnykh terminov]. Moskva: MGU [in Russian].
 4. Vezhbickaya, A. (1999). Semantic universals and language descriptions [Semanticheskiye universalii i opisaniye yazykov].: Yazyki russkoy kul'tury [in Russian].
 5. Stepanov, Y. (2001). Constants: Dictionary of Russian [Culture Konstany: Slovar' russkoj kul'tury]. Moskva: Akademicheskij prospekt [in Russian].
 6. Stadnik, I.O. (2015) The concept of war in the discourse of military poetry: translation aspect [Kontsept war/viyna v dyskursi poeziyi viys'kovoyi tematyky: perekladoznavchyy aspekt]. Molodyy vchenyy, 5 (3), P. 21-26.
 7. Krasnova, L. (1999) The nature and functions of dominant images in the work of Taras Shevchenko [Kharakter i funktsiyi obraziv-dominant u tvorchosti T. Shevchenka]. Dyvoslovo, 3, P. 2-4.
 8. Askol'dov, S. (1997) Concept and word [Kontsept i slovo]. In Russian literature: From the theory of literature to the structure of the text: Anthology [Russkaya slovesnost': Ot teorii slovesnosti k strukture teksta: Antologiya] (pp. 267-279). Moskva: Academia [in Russian].
 9. Stavyska, L. (1989) Linguistic means of expression of the end-to-end image as an element of the individual aesthetic system [Movni zasoby vyrazhennia naskriznoho obrazu yak elementa indyvidualnoi estetychnoi systemy]. In Semasiology and word formation: Collection of scientific works [Semasiolohiia i slovotvir: Zbirnyk naukovykh prats'] (pp. 98-102). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
 10. Afanas'yeva, N. A. (2001) Symbols as semiotic concepts of the linguistic "model of the world" M. Tsvetaeva [Simvoly kak semioticheskiye kontsepty yazykovoy «modeli mira» M. Tsvetaeyevoy]. (Extended abstract of Candidate's thesis). Cherepovets [in Russian].
 11. Tarasova, I. A. (2004) Introduction to cognitive poetics [Vvedeniye v kognitivnuyu poetiku]. Saratov: Nauchnaya kniga [in Russian].
 12. Nikitina, S.O (1991) On the conceptual analysis of folk culture [O kontseptual'nom analize narodnoy kul'tury]. In Logical analysis of language. Cultural concepts [Logicheskyy analiz yazyka. Kul'turnyye kontsepty.] (pp. 117-124). Moskva: Nauka [in Russian].
 13. Kubryakova, Ye. (1991) About one fragment of the conceptual analysis of the word memory [Ob odnom fragmente kontseptual'nogo analiza slova pamyat']. In Logical analysis of language. Cultural concepts [Logicheskyy analiz yazyka. Kul'turnyye kontsepty.] (pp. 85-91). Moskva: Nauka [in Russian].
 14. Arutyunova, N. (1998). Human language and world [Yazyk i mir cheloveka]. Moskva: Yazyki russkoj kul'tury [in Russian].
 15. Kolesov, V. (1999) «Life comes from the word ...» [«Zhizn' proiskhodit ot slova...»]. Sankt-Peterburg: Zlatoust [in Russian].
 16. Mikhal'chuk, I. (1997) Conceptual models in semantic reconstruction (Indo-European concept "law") [Kontseptual'nyye modeli v semanticheskoy rekonstruktsii (indoyevropeyskoye ponyatiye «zakon»)]. Izvestiya AN. Seriya literatura i yazyk. 4, Vol. 56, P. 29-39.
 17. Liapyn, S. (1997) Conceptology for approach formation [Kontseptolohiya k stanovleniyu podkhoda]. *Kontsepty*, 1. P. 11-35 [in Russian].
 18. Vorkachov, S. (2002) Methodological grounds of linguocultural [Metodologicheskie osnovaniya lingvokul'turologii]. Teoreticheskaya i prikladnaya lingvistika. Voronezh : Izd-vo VGTU, 3, 79-95 [in Russian].